

De Proefsteek – La Striche

Academie voor de
Geschiedenis van de
Edelsmeedkunst in België
VZW

Académie d'Histoire de
l'Orfèvrerie en Belgique
asbl

Jaargang / Année 3 (2024) - # 1
ISSN 3041-3613

Le mot du Président – Het voorwoord van de Voorzitter

Au moment de préfacier cette première Striche de 2024, mes pensées vont d'abord aux familles de nos membres récemment disparus. L'hiver a été particulièrement rude au sein de notre petite communauté. Que tous nos amis soient assurés de toute notre sympathie.

« En matière d'Art » disait l'écrivain français Paul Valéry « l'érudition est une sorte de défaite : elle éclaire ce qui n'est point le plus délicat, elle approfondit ce qui n'est pas essentiel. Elle substitue des hypothèses à la Sensation, sa mémoire prodigieuse à la présence de la Merveille. C'est Vénus changée en document ». Je ne partage pas cette opinion. Au contraire, je crois que la meilleure connaissance des objets, et certainement en orfèvrerie, embellit l'objet. Son identification précise lui donne davantage de prestige. Surtout

Terwijl ik deze eerste Proefsteek van 2024 inleid, gaan mijn eerste gedachten uit naar de families van onze onlangs overleden leden. De winter is bijzonder zwaar geweest voor onze kleine gemeenschap. Ons medeleven gaat uit naar al deze vrienden.

"In kunstzaken", zo schreef de Franse schrijver Paul Valéry, "is eruditie een soort nederlaag: zij belicht zelden de finesse, zij verdiept zich in wat niet essentieel is. Zij vervangt de sensatie door hypothesen, het Wonderlijke door een buitengewoon feit. Venus wordt getransformeerd tot een document." Ik deel deze mening niet. Integendeel, ik geloof dat een betere kennis van objecten, en zeker voor wat de edelsmeedkunst betreft, het voorwerp mooier maakt. Juist de precieze identificatie geeft het meer prestige. Bovenal brengt het ons dichterbij de

***

Een Imari kom voor de familie Arenberg in rococo zilver gevat door Petrus Josephus Fonson (Brussel, 1760)

Dankzij het Fonds Thierry de Looz-Corswarem, beheerd door de Koning Boudewijnstichting, kon op vraag van DIVA een kom met zilveren monturen en het gegraveerde wapen van de familie Arenberg aangekocht worden.

De kom in Imari porselein (eerste kwart 18de eeuw), wellicht een sauskom, rust op een ronde zilveren voet en heeft een zilveren bovenrand met twee handgrepen en schenkgeulen versierd met schelpmotieven en rocailles. Het unieke aan de kom is dat ze in de hoogadellijke cultuur ingebed kan worden en specifiek gelieerd kan worden aan de familie Arenberg. Onder de schenkgeulen werd immers het wapen van de familie Arenberg gegraveerd: drie gouden mispelbloemen op een rood veld. Het zilverwerk werd in 1760 in Brussel gekeurd en werd vervaardigd door hofedelsmid Petrus Josephus Fonson (1713-1799). Op die basis kan aangenomen worden dat het voorwerp aangekocht werd door Charles-Marie-Raymond d'Arenberg (1721-1778), zoon van Léopold Philippe d'Arenberg (1690-1754) en Marie-Françoise Pignatelli (1696-1766), en echtgenoot van Louise-Marguerite de la Marck-Schleiden (1730-1820). De kom illustreert goed de impact van Karel Alexander van Lotharingen (1712-1780), gouverneur-generaal van de Zuidelijke Nederlanden, op de toegepaste kunsten en de kwaliteitsvolle assimilatie van het Franse rococo in de Oostenrijkse Nederlanden.

In het DIVA museum zal dit uitzonderlijk object in dialoog treden met porselein van Georg Christoph Lindeman (ca. 1735-1780) en zilver van Leonard Joseph Ferrier (*1726) en kan de link gelegd worden met een kraantjeskan in Imari porselein die in het atelier van Marie-Jeanne Husson uit Oudenaarde in 1762 zilveren monturen kreeg. Ook deze kan werd aangekocht met middelen uit het Fonds de Looz-Corswarem.

Petrus Josephus Fonson (1713-1799)

Petrus Josephus Fonson, zoon van Albertus en Maria Catharina Dupetiaux, werd op 14 januari 1713 in Bergen (Mons) gedoopt. Hij ging daar voor vier jaar in de leer bij Simon Albert Fonson (1706-1771) en voltooide zijn leertijd in 1739-1740 bij de Brusselse edelsmid Lambertus Millé (†1785), die zeer goed op de hoogte was van internationale ontwikkelingen, in het bijzonder het oeuvre van Juste-Aurèle Meissonnier (1695-1750). Op 26 december 1744 huwde Fonson met Theresia Monoyer (†1781). Kort daarop werd hij als poorter en meester zilversmid in Brussel geregistreerd, meer bepaald op 5 en 12 januari 1745. Vanaf 1750 was hij actief als wisselaar en stond hij in 1755-1756 geboekstaafd als edelsmid met zeer grote omzet. In de periode 1771-1782 wordt hij ingedeeld bij de edelsmeden met een middelmatig inkomen. Hij leidde zeker zes leerlingen op en produceerde zowel tafelzilver als cultusobjecten. Van hem zijn zowel kerkelijke als burgerlijke werken van 1746 tot en met 1777 bekend. Al in 1748-1750 levert hij een zilveren vleeschotel voor de prins van Arenberg, waarvoor hij in 1764 minstens nog een paar zilveren borden levert. Hij is een van de voornaamste vertegenwoordigers van de rococostijl in de Zuidelijke Nederlanden en specialiseerde zich als hofleverancier van Karel Alexander van Lotharingen, gouverneur-generaal van de Zuidelijke Nederlanden, in het maken van monturen voor Chinees en Japans porselein. Zo realiseerde hij in 1755 onder andere een paar porseleinen sauskommen met monturen in vermeil als onderdeel van het zogenaamde gouden servies. Ook de familie de Lalaing, Charles d'Ursel ((1717-1775) en Karl Johann Philipp von Cobenzl (1712-1770), gevolmachtigd minister van de Oostenrijkse Nederlanden in Brussel en een eminent verzamelaar, waren klanten van Fonson. Op 10 augustus 1799 overleed hij in het burgerlijk oud mannenhuis in Brussel.

Kom in Imari porselein, 1ste kwart 18de eeuw gevat in zilver
Petrus Josephus Fonson, Brussel, 1760

Collectie Koning Boudewijnstichting, Fonds Comte Thierry de Looz-Corswarem
in bewaargeving bij DIVA, inv.nr. B512/27 – Foto Ph. d'Arschot

Sauskom in porselein gevat in vermeil uit het zogenaamde gouden servies
van Karel Alexander van Lotharingen, Petrus Josephus Fonson, Brussel, 1755
Collectie Kunsthistorisches Museum Wien

Merken op voetrand van links naar rechts: staande leeuw naar links in gekroond schild (stadskeur Brussel), gekroonde 60 (1760), Sint-Michiel op de draak (stadskeur Brussel), initialen FS met ertussen symbool (meestermerk Petrus Josephus Fonson)

Collectie Koning Boudewijnstichting, Fonds Comte Thierry de Looz-Corswarem
in bewaargeving bij DIVA, inv.nr. B512/27 – Foto Ph. d’Arschot

Zilver van de familie Arenberg

De familie Arenberg bezat een omvangrijke collectie zilver en porselein, waaronder zowel Chinees als Japans porselein al dan niet met monturen, die in de loop der tijden verspreid raakte. Zilveren borden en schotels werden doorheen de jaren aangevuld en zowel in Parijs, Den Haag, Mons, Brussel als Mechelen aangekocht. Een zilveren warmwaterkan voor het scheren (1698-1699) en twee gouden snuifdozen (1722) werden in Mons, een zilveren waterkan (1707-1711) en een zilveren tabakspot in de vorm van een schoen (1727-1730) in Brussel vervaardigd. Op al dit zilverwerk werd het familiewapen of een alliantiewapen, waaronder dat van Arenberg-de la Marck, gegraveerd.

Op de *Exposition de tableaux et d'objets d'art et de haute curiosité, ouverte au profit des pauvres* in Brussel werd in 1855 een omvangrijk deel van het familiezilver alsook een deel van de verzameling van de prins van Arenberg getoond, waaronder enkele kokosnootbekers, een molenbeker – daar omschreven als Duits werk van het begin van de 17de eeuw –, een servies in Chinees porselein van Karel Alexander van Lotharingen, een servies met Japans lakwerk, een ontbijtservies in goud, Weens porselein en Boheems glas door keizerin Maria-Theresia (1717-1780) geschonken aan de hertogin van Arenberg en 17de- en 18de-eeuwse zilveren schotels. In de catalogus worden onder het nummer *266 twee theevazen vermeld die op zijn minst wat materiaalgebruik betreft mooi aansluiten bij de kom die in 1760 door Fonson in zilver gezet werd: *“Deux vases à thé en vieille porcelaine du Japon, montés en argent ciselé.”* Verder archief- en literatuuronderzoek is noodzakelijk om het zilverbezit van Arenberg in kaart te brengen en de recent aangekochte kom nog beter te duiden.

Molenbeker, Meester met zespuntster, Antwerpen, 1603-1604 afkomstig van de familie Arenberg

Collectie Stad Antwerpen, DIVA, inv.nr. S67/51 – Foto Hugo Maertens

Kraantjeskan in Imari porselein in zilver gevat, Marie-Jeanne Husson, Oudenaarde, 1762

Collectie Koning Boudewijnstichting, Fonds Comte Thierry de Looz-Corswarem
in bewaargeving bij DIVA, inv.nr. B512/11Foto Dominique Provost

Strooibus, Leonard Joseph Ferrier, Antwerpen, 1765

Collectie Stad Antwerpen, DIVA, inv.nr. S2019/1 – Foto Dominique Provost

Bronnen Petrus Josephus Fonson

DIVA Documentatie edelsmeedkunst Brussel, *Dossier Fonson, Petrus Josephus*; J. Vanwittenbergh, *Zilver met Brusselse keuren*, Brussel, 1979, p. 36, 38, 40, 166-167, 176-177, 187, 198, 207, nrs. 34, 36, 38, 164, 166-167, 174, 185, 194; L. De Ren, 'De surtout van Karel Alexander van Lotharingen in het Kunsthistorisches Museum te Wenen (Brussel, 1755/1770)', in: *Artium Minorum Folia Lovaniensia*, 225 (1982), p. 4-7, 10; L. De Ren, 'Tafelzilver van prins Karel Alexander van Lotharingen (1712-1780) bewaard te Wenen', in *Antiek*, 19 (1984-1985), p. 121-124; R. Stuyck, *Belgische zilvermerken*, Antwerpen, Brussel & Weesp, p. 39, 173, 175, nrs. 1607, 1621; P. Baudouin, P. Colman & D. Goethals, *Edelsmeedkunst in België. Profaan zilver XVIde-XVIIde-XVIIIde eeuw*, Tielt, 1988, p. 117, nr. 105; A. Swartenbroekx, *Zilveren wijwatervaten in België 17e-18e eeuw*, Hasselt, 1993, p. 126, nr. 109; V. Bücken, *Collection d'orfèvrerie européenne Claude et Juliette D'Allemagne augmentée des acquisitions de la Communauté française, 1 : Les anciens Pays-Bas méridionaux et la Principauté de Liège*, Seneffe, 1995, p. 60-63, nrs. 48-51; A.-M. Claessens-Peré, *Dozen om te niezen : Belgische en Franse snuifdozen en tabaksraspen uit de 18de eeuw*, Antwerpen-Deurne, 1996, p. 96, nr. 37; *Magie van de edelsmeedkunst. Europees zilver uit privébezit 1500/1850*, Antwerpen, 2000, p. 64, 68, nrs. 67, 73; L. De Ren, *Karel Alexander van Lotharingen (1712-1780) en de sierkunst. Het erfgoed van een kunstliefhebber*, [Onuitgegeven proefschrift KU Leuven], 2003, passim; W. Nys, 'Een zilveren lampetstel voor de primus van de Leuvense universiteit (1656-1797)', in K. Goubert (ed.), *Zilver. Kunst | Object | Verhalen uit Leuven*, Leuven, 2015, p. 57; R. Stilmant, *Les orfèvres de Mons du XIIIe au XIXe siècle*, Mons, 2019, p. 159; W. van Dievoet, *Edelsmeden van het ancien régime met merken van Brussel*, Leuven, 2019, p. 180-181, nr. 280; W. Nys, *Rococo silver in the Austrian Netherlands. A virtuoso kaleidoscope?* [Onuitgegeven lezing symposium *Rococo Across Borders: Designers and Makers*, Victoria & Albert Museum Londen], 2023.

Bronnen zilver familie Arenberg

DIVA Documentatie, Inventarissen; Société de Saint Vincent de Paul, *Exposition de tableaux et d'objets d'art et de haute curiosité, ouverte au profit des pauvres, 2 : Objets d'art*, Brussel, 1855, passim; *Burgerlijk zilverwerk met de stempels van Belgische steden XVIIde en XVIIIde eeuw (uit private verzamelingen)*, Brussel, 1969, nrs. 30, 131, pl. xi; J. Vanwittenbergh, *Zilver met Brusselse keuren*, Brussel, 1979, p. 83, 166, 198, 266, nrs. 76, 154, 185, 250; R. Stuyck, *Belgische zilvermerken*, Antwerpen, Brussel & Weesp, p. 1984, p. 170, 173, 175, 181, nrs. 1587, 1607, 1621, 1695; *Meesterwerken in zilver. Burgerlijk zilver van de 16de, 17de en 18de eeuw uit de Zuidelijke Nederlanden en het Prinsbisdom Luik uit privé-verzamelingen*, Gent, 1985, p. 148, nr. 80; *Les Grands Orfèvres du Hainaut. Ath – Mons – Tournai XVIIe & XVIIIe siècle*, Brussel, 1988, p. 51, nr. 41; P. Baudouin, P. Colman & D. Goethals, *Edelsmeedkunst in België. Profaan zilver XVIde-XVIIde-XVIIIde eeuw*, Tielt, 1988, p. 66-67, 109, 117, 167, 178, nrs. 56C, 105, 129, 177, 187; P. Baudouin, P. Colman & D. Goethals, *Zilver in België*, Brussel, 1998, p. 178, nr. 129; *Magie van de edelsmeedkunst. Europees zilver uit privébezit 1500/1850*, Antwerpen, 2000, p. 60, 64, 68, nrs. 61, 67, 73; *Magie van de edelsmeedkunst, 2 : Pracht en schittering. Vijf eeuwen Europese edelsmeedkunst in privé-bezit*, Antwerpen, 2004, p. 49, nr. 34; W. van Dievoet, *Edelsmeden van het ancien régime met merken van Brussel*, Leuven, 2019, p. 161, 164, nrs. 238, 247.

Wim Nys
Curator DIVA museum Antwerpen